

Franz Kafka a Rudolf Steiner

Skutečnost, že se Franz Kafka o Steinerovu theosofii zajímal, je obecně známa. Většinou se ale ví pouze o krátké epizodě v souvislosti s osobním setkáním s Rudolfem Steinerelem roku 1911. Jestliže však známe vztahy kroužku Bertý Fantové k Rudolfu Steinerovi¹ a theosofii a bereme také ohled na dopis Kafky Steinerovi z roku 1910, musíme se na Kafkův poměr k theosofii dívat poněkud jinak.

Franz Kafka patřil k pravidelným návštěvníkům Fantových a zde se zřejmě poprvé setkal se jménem Rudolfa Steinera a diskuzemi o theosofii. Pravděpodobně také navštívil Steinerovy pražské přednášky roku 1908 a 1909, které se konaly ve stejné ulici, kde Kafka bydlel - v sále českého obchodního spolku Merkur v dnešní Pařížské ulici. 31. 3. 1910 také Kafka Steinerovi adresoval dopis, podle kterého lze usuzovat, že mezi Kafkou a Steinerelem muselo dojít k hovoru už před tímto datem. V Kafkově knihovně se navíc nacházela dvě díla, z nichž jedno Rudolf Steiner přímo napsal („Erziehung des Kindes vom Gesichtspunkte der Geisteswissenschaft“), druhé vydal a opatřil úvodem („Arthur Schopenhauers

K pravidelným návštěvníkům manželů Fantových patřil spisovatel Franz Kafka.

gesammelte Schriften“). Nejrozsáhlejším a nej zajímavějším přímým pramenem pro vztah Franze Kafky a Rudolfa Steinera jsou dva Kafkovy zápisy do deníku (26. 3. a 28. 3. 1911), kde si poznamenal dojmy ze Steinerovy přednášky. Deníkové zápisy obsahují také nepodstatné, ale tehdejší theosofy i netheosofy charakterizující drby a legendy, které se kolem osoby Rudolfa Steinera tvořily, a především části autorova soukromého rozhovoru se Steinerem (28. 3.). Franz Kafka si tehdy do deníku poznamenal:

„26. března. Theosofické přednášky Dr. Rudolfa Steinera, Berlín. Rétorický dojem: příjemné probírání námitek protivníků, posluchač žasne nad jejich silou, posluchače začne trápit starost, úplně ponoření do těchto námitek, jako by jinak nic neexistovalo, posluchač nyní považuje jejich vyvrácení za naprosto nemožné a je úplně spokojen s povrchním popisem možností obrany. Tento rétorický element mimochodem odpovídá předpisům devoční nálady. - Trvalé nazírání plochy přidržené ruky. - Vynechávání tečky na konci věty. Obvyčně začíná věta velkým písmenem u řečníka, sklání se ve svém průběhu, jak jen může, směrem k posluchačům a vrátí se s tečkou zpět k řečníkovi. Pokud se ale tečka vypustí, ovane vyslovená věta posluchače bezprostředně svým celým dechem.

28. března... Dr. Steiner je velmi zaneprazdňován svými nepřítomnými žáky. - Při přednášce se k němu tolik tlačí zemřelí. Touha po věděni? Mají to vůbec zapotřebí? Zřejmě přeci. - Spí dvě hodiny. Od té doby, co mu jednou vypnuli elektrické světlo, má s sebou stále svíčku. - Stál velmi blízko Kristu. Uvedl v Mnichově své divadelní dílo (můžeš ho studovat celý rok a nechápeš ho), nakreslil kostýmy, napsal hudbu. - Poučoval nějakého chemika. - Lowy Simon, obchodník s mýdlem v Paříži, Quai Moncey, od něho dostal ty nejlepší obchodní rady. Přeložil svá díla do francouzštiny. Dvorní radová proto měla ve svém poznámkovém bloku: Jak dosáhnout poznání vyšších světů? U S. Lówiho v Paříži.

Ve vídeňské lóži je theosof, pětadesát let, obrovsky silný, dříve velký pijan s tordou hlavou, který neustále věří a neustále má po-

chybnosti. Prý bylo veselé, když se při jednom kongresu v Budapeš-Od setkání a rozhovoru s Rudolfem Steinerem (28. 3. 1911) si Franz Kafka sliboval vyřešení svých vnitřních dilemat.

ti v jakémisi večerním podniku na Blocksbergu při měsíčním

svitu schoval ze strachu i s púllitrem za sud (ačkoliv Dr. Steiner by se kvůli tomu nezlobil).

Možná ani není tím největším současným duchovním badatelem, ale pouze on převzal úlohu sjednotit theosofii s vědou. Proto také všechno ví. - Do jeho rodné vesnice jednou přišel botanik, velký okultní mistr. Ten ho osvětil. - Že ses Dr. Steinerem setkám, mi vylóžila jedna dáma jako začínající vzpomínku. - Lékař této dámy, když se u ní objevily začátky chřipky, žádal Dr. Steinera o lék, předepsal jí ho a tím ji hned uzdravil. - Jistá Francouzka se s ním loučila pozdravem „Au revoir. Zavrtěl za ní rukou. Za dva měsíce zemřela. Ještě jeden podobný mnichovský případ. - Mnichovský lékař léčí barvami, které určuje Dr. Steiner. Posílá také nemocné do Pinakotéky s předpisem, aby se soustředili před určitým obrazem půl hodiny nebo déle.

Atlantský zánik světa, lemurský zánik světa a nyní zánik sobectvím. - Žijeme v rozhodující době. Pokus Dr. Steinera se zdaří, pokud nepřevládnu ahrimanské síly. - Stravuje se dvěma litry mandlového mléka a plody, které rostou ve výšce. - Se svými nepřítomnými žáky se dorozumívá prostřednictvím myšlenkových forem, které k nim vysílá, aniž by se jimi po jejich vytvoření zabýval. Brzy se ale opotřebují a on je

musí zнову obnovovat.

Paní R: ‚Mám špatnou paměť.‘

Dr. St.: ‚Nejezte vejce!‘

Má návštěva u Dr. Steinera.

Jedna žena už čeká (nahore v druhém patře hotelu Viktoria v Jungmannově ulici), ale důrazně mě prosí, abych šel před ní. Čekáme. Přijde sekretářka a utěšuje nás. Vidím ho průhledem chodby. Hned nato k nám přijde s rozevřenýma rukama. Žena vysvětluje, že jsem zde byl první. Jdu za ním, když mě vede do svého pokoje. Jeho luxusní černý oblek (ani ne tak luxusní, jako spíš zářivý svou čistou černí) je nyní při denním světle (tři hodiny odpoledne) zvlášť na ramenou a ve švech zaprášený a dokonce flekatý.

V jeho pokoji se snažím ukázat svou pokoru, kterou nedokážu pociťovat, vyhledáváním směšného místa pro svůj klobouk, pokládám ho na malý dřevěný stojan na boty. Stůl uprostřed, sedám si tváří k oknu, on po levé straně stolu. Na stole jsou nějaké papíry s kresbami, které připomínají ty z přednášek o okultní fyziologii. Sešitek ‚Annalen für Naturphilosophie‘ zakrývá hromádku knih, které leží i na jiných místech. Je ale obtížné dívat se kolem, protože se snaží člověka svým pohledem zadržet. Pokud dělá něco jiného, je třeba dávat pozor, až se jeho pohled vrátí. Začíná několika prázdnými větami: Jste přeci ten Dr. Kafka? Zabýval jste se už déle theosofií?

Já ale přistupuji ke svému připravenému proslou: cítím, jak velká část mé bytosti směřuje k theosofii, zároveň z ní mám ale ohromný strach. Obávám se jí totiž kvůli novému zmatení, které by pro mne bylo velmi zlé, protože i moje současná nešťastná situace vzniká z nejistoty a zmatku. Ten zmatek má následující příčinu: Mé štěstí, mé schopnosti a každá možnost být nějak prospěšný byly odjakživa v psaní. A přitom jsem zažil stavy (nemnohé), které mi připadají být velmi blízké oněm vámi, pane doktore, popisovaným jasnozřivým stavům, v nichž jsem zcela žil v každém nápadu, ale také každý nápad naplnil, a v nichž jsem se necítil být pouze na svých hranicích, ale na hranicích člověka vůbec. Chyběl jen klid a nadšení, které jsou zřejmě jasnozření vlastní, i když také ne zcela. Myslím si to proto, že jsem své nejlepší práce v těchto stavech nenapsal. - Tomuto psaní se

ale nemohu plně oddat, přestože by to vyžadovalo. Nemohu to udělat z různých důvodů. Bez ohledu na mé rodinné poměry by mě psaní nemohlo žít už kvůli pomalému vzníkaní mých prací; navíc mně také mé zdraví a můj charakter brání, abych se vydal přinejmenším nejistému životu. Proto jsem úředník v sociální pojišťovně. Ale tato dvě povolání se nikdy vzájemně nesnesou a nedají mi pocit štěstí. Nejmenší radost v jednom je velké neštěstí pro druhé. Když jednoho večera napíšu něco dobrého, příští den mě spaluje práce v kanceláři a já nedokážu nic dovést do konce. Tahle rozervanost je čím dál horší. V kanceláři plním navenek své povinnosti, nemohu ale plnit své vnitřní povinnosti a tyto nenaplněné vnitřní povinnosti mi připravují trápení, kterého se nemohu zbavit. A k těmto dvěma neustále rozporuplným činnostem si mám nyní přibrat theosofii jako třetí? Nebude rušit obě proní a nebude sama oběma rušena?

Podarí se mi, už nyní tak nešťastnému člověku, přivést tyto tři k nějakému konci? Přišel jsem, pane doktore, abych se vás na to zeptal, neboť tuším, že to skutečně zvládnou na sebe vzít, pokud mě k tomu považujete za dostatečně schopného.

Naslouchal mimořádně pozorně, aniž by mě v nejmenším zjevně pozoroval, zcela oddán mým slovům. Čas od času kývnul, což zřejmě považoval za prostředek silné koncentrace. Na začátku ho rušila mírná rýma, teklo mu z nosu, neustále pracoval kapesníkem ve svém nose, v každé dírcce jedním prstem.“

Zatímco dříve Franze Kafku Rudolf Steiner přitahoval, nyní se Kafka zřejmě necítil být pochopen. Kafka se Steineru ptal, zda se má věnovat theosofii, když se i bez ní cítí být plně zaměstnán rozporem mezi svou úřednickou a uměleckou prací. Steiner mu pravděpodobně nedal žádnou přímou odpověď a nechal rozhodnutí na Kafkovi samotném. Ten se tím necítil být uspokojen a více se theosofii nezabýval. Tím skončil Kafkův zájem o theosofii, jehož trvání však musíme položit do doby od roku 1908-1909 do jara roku 1911. Ke kruhu Berty Fantové a především k ní samotné si však i nadále zachoval velmi dobrý vztah, o čemž svědčí jeho spontánní slova po její smrti.

Tomáš Zdražil